

НАПРЯМ 9. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

ПОДІЛ НОРМ НА ОСНОВНІ ТА ДОПОМІЖНІ І СУЧАСНА РЕЛЯЦІЙНА ТЕХНІКА ТА ЕКСПЕРТНИЙ СТИЛЬ

Савчук С. В.

кандидат юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри теорії права та прав людини

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

Теорія норм містить більшою чи меншою мірою улюблені українськими юристами поділи. До перших належить, мабуть, поділ норм на регулятивні та охоронні [1, с. 134], відомий ще римським юристам (формула Модестина: D. 1.3.7), а до останніх поділ норм на основні та допоміжні разом із поділом основних норм на вимогообґрунтовальні та абсолютні і відносні вимогозаперечні норми, оскільки їх визнання в Україні робить тільки перші кроки [2]. Реляційна техніка [3], включно з експертним стилем опрацювання правової справи (далі: експертний стиль) [4, с. 305], значною мірою спирається на останні два поділи, оскільки сучасною вона може називатися тільки тоді, коли ці поділи правових норм виникли і почали здобувати успіх, а це могло відбутися не раніше 1856 року (див. рік опублікування ключової монографії [5]), тоді як перші відомості про (прийоми) застосування реляцій – так коротко можна визначити поняття реляційної техніки – датуються в Німеччині рівно 1500 роком [3, шп. 1157]. Як поділ норм на основні та допоміжні, так і сучасна реляційна техніка і/або експертний стиль можуть сприяти розвитку юридичної науки та практики в Україні в XXI столітті, а тому аналіз їхньої кон'юнкції становить *актуальну тему* для дослідження.

Мета статті – методико-критичний аналіз поділу норм на основні і допоміжні в контексті сучасної реляційної техніки і/або експертного стилю. Для досягнення цієї мети далі пропонуються відповіді на такі питання: (а) що таке основні і допоміжні норми, а також (сучасна) реляційна техніка і експертний стиль, (б) як реалізуються основні і допоміжні норми в реляційній техніці і експертному стилі та (с) як можна виправити одне актуальне критичне зауваження.

(а) Питання, винесені в заголовок цієї статті, досить докладно аналізуються низкою українських вчених. Йдеться про таких дослідників, як: В.В. Трутьєв, Р. А. Майданик, А.Г. Павлюк, Р. Корнута та ін. Особливо відмітимо – як згадані нами нижче тези, так і не-

згадані, в т.ч. заплановані, – публікації О.Г. Степенюка, змістом яких є виклад окремих результатів дисертаційного дослідження, – яким ми керуємо, – об’єктом якого є реляційна техніка як така, а предметом – її матеріально-правові аспекти. Тому ми наведемо тільки відповідні визначення і сконцентруємося на тих моментах, які ще не попали в поле зору згаданих вище та ін. вітчизняних авторів.

Отже, основні норми – це матеріально-правові норми, функцією яких є обґрунтування та заперечення вимог, які заявляються або можуть заявлятися в рамках позову про присудження. Існує три види основних норм, а саме вимогообґрунтовальні норми, абсолютні заперечні норми і відносні заперечні норми. Допоміжні норми – це не тільки всі норми, які не є основними, (негативний аспект), але й норми, функцією яких є сприяння застосуванню основних норм (позитивний аспект). Докладніше див. [6, с. 48-51].

Реляційна техніка – це сукупність прийомів складання реферату і експертного висновку, тобто реляції. Сучасна реляційна техніка – це сукупність прийомів складання реферату і експертного висновку (разом – реляції), які використовують поділ норм на основні та допоміжні. Експертний стиль (опрацювання правової справи) – це досить самостійна, редукована і модифікована складова реляційної техніки як такої, в якій поділ на основні і допоміжні норми не тільки використовується, а й є, якщо скористатися терміном Д. Медікуса [7], становим хребтом. Одним із його визначень в нім. літературі є таке твердження: «Експертний стиль Стиль формулювання, у якому результат правової оцінки встановлюється тільки в кінці» [4, с. 305]. Експертний стиль є в цілому розвитком такого елементу реляції, як синкретичний (матеріально–і процесуально-правовий) експертний висновок (вотум). Інакше кажучи, експертний стиль – це, як правило, метод складання експертного висновку із якого вилучений аналіз процесуально-правових питань. Проте не виключено, що термін «експертний стиль» може бути використаний для позначення стилю складання експертного висновку як частини реляції, на противагу судовому стилю, який використовується під час складання проекту судового рішення, і знову незалежно від того, приділяється в проекті увага процесуальним питанням чи ні. Докладніше див. стандартний посібник з реляційної і децизійної техніки «Цивільно-правова техніка роботи на асесорному екзамені: Доповідь, вотум, судове рішення, коротка доповідь» (2013), редакторами якого є В. Шушке, М. Кессен і В. Гьольте [8], видання якого було започатковано в 1884 році Германом Даубеншпеком [9], або посібник з цивільного права П. Катко, підготовлений в експертному стилі [4].

(б) Отже, існує реляційна техніка як така і так звана емансипована (див. докладніше [10]) її складова, тобто експертний стиль. Покажемо як основні і допоміжні норми використовуються в першому і в другому випадку.

Так, в реляційній техніці як такій основні і допоміжні норми застосовуються в рамках так званих станцій, тобто етапів перевірки (Prüfungsstation), які становлять структуру експертного висновку. При цьому йдеться, про такі питання, як: I. Пропозиція рішення, II. Тлумачення вимоги, III. Допустимість позову, IV. Обґрунтованість позову. V. Процесуальні побічні питання, VI. Пропозиція рішення [8, с. 102-166] (пункти I і VI мають однакові найменування). Застосування цих норм торкається обґрунтованості позову, про що свідчить, зокрема, звернення до наведеного в згаданому вище посібнику Шушке/Кессена/Гьольте зразка експертного висновку (вотуму) [8, с. 452-460].

Що стосується експертного стилю, то він являє собою покроковий аналіз правової проблеми за певним планом, а саме у такій послідовності: аналіз вимогообґрунтовувальних норм, потім – норм-абсолютних заперечень і, насамкінець, – норм-відносних заперечень. Саме це дозволяє говорити про те, що як поділ на основні та допоміжні норми взагалі, так й основні норми зокрема є становим хребтом експертного стилю. Приклад застосування основних і допоміжних норм в експертному стилі див у [11]. Так, тут йдеться про знову зразкове розв'язання так званої задачі про булочку, яке розпочинається так: К міг би мати до V правіж на передачу і перевласнення булочки, що залишилася, із договору купівлі відповідно до § 433 I 1 нЦК – правіжна підстава (тобто вимогообґрунтовувальна норма). 1. Виникнення правезу. Спочатку цей правіж мусив би виникнути. Це має передумовою укладення дійсного договору купівлі відповідно до § 433 нЦК між К та V. а. Згода. Для цього, знову-таки, вимагається згода між V та К про купівлю і т.п. булочки за певну покупну ціну – згода про essentialia negotii/істотні складові договору. Згода має передумовою два змістовно співпадаючі, один з одним кореспондуючі волевиявлення, оферту та акцепт, пор. § 151, речення 1, 1 напівречення нЦК. Волевиявлення – це виявлення, які направлені на досягнення правових наслідків. Тут в обставинах справи йдеться тільки про те, що К купив чотири булочки за ціною 2,40 німецьких марки. Це робить неможливою жодну розбіжність щодо оферти і акцепту, які лежать в основі волевиявлень. Однак розбіжність тут навіть не важлива, тому що в будь-якому випадку наявна згода про essentialia negotii [11, с. 87-88].

Не важко помітити, що в цьому пасажі (правіж = загальна вимога) наводиться приклад застосування як основної норми (§ 433 нЦК), так і доктринальної норми-дефініції, тобто допоміжної норми. Порівняння зразків експертного висновку в експертному стилі і в рамках реляції як такої свідчить про значне їх зближення, оскільки, скажімо, в обох випадках використовується умовний спосіб дієслова у формі «міг би» [8, с. 452; 11, с. 87] тощо.

(с) Водночас існує й спільне критичне зауваження, яке говорить, що як реляційна техніка, так й експертний стиль недооцінюють питання застосування правових принципів, які докладно розроблені в рамках

теорії юридичної аргументації (Р. Дворкін, Р. Алексі та ін.). Наголо-симо, що розв'язання цього питання обов'язково має ґрунтуватися на поділі норм на основні та допоміжні.

Висновки.

1. Основні правові норм становлять становий хребет експертного стилю, а допоміжні норми є його змістовим наповненням.

2. Основні і допоміжні правові норми є невід'ємною складовою частиною реляційної техніки як такої принаймні з 1856 року. 3. Питання застосування правових принципів в реляційній техніці і експертному стилі має ґрунтуватися на поділі норм на основні та допоміжні.

Література:

1. Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. Київ : Вайте, 2015. 392 с.

2. Трутень В. В. Правіжний склад та принцип матеріальної експертизи // Філософія права і загальна теорія права. 2012. № 2. С. 277-287.

3. Ranieri F. Relationstechnik // Ueding G. Historisches Wörterbuch der Rhetorik, Bd. 7: Pos-Rhet. Tübingen : Max Niemeyer, 2005. Sp. 1157-1161.

4. Katko P. Bürgerliches Recht: schnell erfaßt. 6., überarb. und aktual. Aufl. Berlin [u.a.] : Springer, 2006. 323 S.

5. Windscheid B. Die Actio des römischen Civilrechts, vom Standpunkte des heutigen Rechts. Düsseldorf : Buddeus, 1856. IV, 238 S.

6. Шап Я. Система германского гражданского права: учебник. Москва : Междунар. отношения, 2006. 360 с.

7. Medicus D. Anspruch und Einrede als Rückgrat einer zivilistischen Lehrmethode // Archiv für die civilistische Praxis. 1974. 174 Bd. H. 2./3. S. 313-331.

8. Schuschke W. Zivilrechtliche Arbeitstechnik im Assessorexamen: Bericht, Votum, Urteil, Aktenvortrag. 35. Aufl. München : Vahlen, 2013. XXII, 492 S.

9. Daubenspeck H. Referat, Votum und Urtheil: eine Anleitung für praktische Juristen im Vorbereitungsdienst. Berlin : Vahlen, 1884. VIII, 146 S.

10. Степенюк О. Г. Реляційна техніка Германа Даубеншпека: до питання схеми матеріально-правової емансипації // Юридичні науки: проблеми та перспективи : матеріали міжн. науково-практ. конференції, м. Запоріжжя, 25-26 червня 2021 р. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2021. С. 95-99.

11. Трутень В. В. Експертний стиль опрацювання цивільної справи: німецький приклад та його пояснення // Науковий вісник Чернівецького університету : 36. наук. праць. 2012. Вип. 628. Правознавство. С. 87-89.